

הלכות תפלין סימן כז

אבל לא בחצי העצם שסמוך לשחי (הגהות ס"ק). (ג) *שאיין לו יד (ד) רק זרוע *יניח (ו) *בלא ברקה (תוספות פרק הקומץ פתבו דגדם ח"ב, ובאר זרוע קמב דפסטר): (ז) *המנהג הנכון (ח) שיהא הי"ד של קשר תפלה של יד לצד הלב והתפלה (ט) עליו לצד חוץ. (י) *יש לזהר שלא תזוז (כ) [ה] יו"ד של הקשר (יא) מהתפלה: ג *המנהג הנכון לתקן שהמעברתא שבה הרצועה עוברת תהא מנחת לצד הקתף (יב) והקציעה לצד היד: ד (יג) לא יא (יד) דבר (ו) [ו] חוצץ בין תפלין לבשרו, לא שנא

באר הטב

(ז) רק זרוע. מי שנקטעה ידו שמאלית פטור מלהניח בזמין, תשובת רמ"א סי' קכב. ובתשובת שבות יעקב ח"א סי' ג חולק והעלה להלכה דיש להניח הגדם שאין לו יד רק זרוע, או מי שנברא בידו אחת והוא הימנית, להניח על ימינו, ויברך שמים על שלי"ראש ויצא לכ"ע ע"ש, ועין כנה"ג ובתשרי חות יאיר סי' קסז ובמ"א סי"ג א ובכ"ע סי' קטט: (ה) יו"ד. בזהר פ' פינתס מתמיר מאד בזה: (ו) חוצץ. בנכחים דף טי מפעיא אי קנה חיה ושערו הוי תציעה לענין בגדי הנהגה. וכמב המ"א מיהו בכנה מתה ופטר יש לזהר על-כף פנים, דבזה לא הוי אפעיא כלל. ובש"ח"ה פתב דיש לרחץ מקום הנחת תפלין: (ז) רק זרוע. מי שנקטעה ידו שמאלית פטור מלהניח בזמין, תשובת רמ"א סי' קכב. ובתשובת שבות יעקב ח"א סי' ג חולק והעלה להלכה דיש להניח הגדם שאין לו יד רק זרוע, או מי שנברא בידו אחת והוא הימנית, להניח על ימינו, ויברך שמים על שלי"ראש ויצא לכ"ע ע"ש, ועין כנה"ג ובתשרי חות יאיר סי' קסז ובמ"א סי"ג א ובכ"ע סי' קטט: (ה) יו"ד. בזהר פ' פינתס מתמיר מאד בזה: (ו) חוצץ. בנכחים דף טי מפעיא אי קנה חיה ושערו הוי תציעה לענין בגדי הנהגה. וכמב המ"א מיהו בכנה מתה ופטר יש לזהר על-כף פנים, דבזה לא הוי אפעיא כלל. ובש"ח"ה פתב דיש לרחץ מקום הנחת תפלין: (ז) רק זרוע. מי שנקטעה ידו שמאלית פטור מלהניח בזמין, תשובת רמ"א סי' קכב. ובתשובת שבות יעקב ח"א סי' ג חולק והעלה להלכה דיש להניח הגדם שאין לו יד רק זרוע, או מי שנברא בידו אחת והוא הימנית, להניח על ימינו, ויברך שמים על שלי"ראש ויצא לכ"ע ע"ש, ועין כנה"ג ובתשרי חות יאיר סי' קסז ובמ"א סי"ג א ובכ"ע סי' קטט: (ה) יו"ד. בזהר פ' פינתס מתמיר מאד בזה: (ו) חוצץ. בנכחים דף טי מפעיא אי קנה חיה ושערו הוי תציעה לענין בגדי הנהגה. וכמב המ"א מיהו בכנה מתה ופטר יש לזהר על-כף פנים, דבזה לא הוי אפעיא כלל. ובש"ח"ה פתב דיש לרחץ מקום הנחת תפלין:

במקום המעברתא לא אכתב לן שם בחציעה, רק במקום התורה שהפשוט מנחים בפנים בשם שלי"ה דיש לרחץ מקום הנחת תפלין. ובכ"ע"ה כמה שפשוט שנהגו כן צריך לגבש המקום

משנה ברורה

עדין בשר התפוח, ויצא בזה על-כף פנים דעת הגר"א ושאר פוסקים, משה שיהיו מונחים למטה ממקום הקבצת ולא יצא בזה אלבא דכלי עלמא, ונת המברכה הינה לבטלה: (ח) שאין לו יד. רוצה לומר, ששטל פתם יד שמאלו עם כל הקנה עד הקובד"ו שנקרא עלינבויג"ו, אבל אם ישאר קצת מהקנה גם האי"ו מודה להתוספות דח"ב בתפלין, ויברך גם כן: כן מצאתי בא"ו אשר זכינו מקרוב לאורו: (ו) בלא ברקה. עין בבאור הלכה. ואם (ה) אין לו יד שמאל כלל, או אפלו (ו) קצה הזרוע שלמעלה ממקום הקבצת נשאר ומקום הקבצת אין לו כלל, פטור מלהניח השלי"ד אף בימין; (ז) ויש מתמירין בזה. וכל זה (ח) שצ"עשה גדם בשמאל שהוא מקום הנחת התפלין, אבל אם נעשה גדם בימין, אפלו נקטע לו כל היד, ח"ב בתפלין⁶⁶, ויבשר לא תאריס⁶⁷ שניחיהוהו עליו: (ז) המנהג הנכון. עין בבאור הגר"א שכתב דדינא דגמרא הוא לפרוש הגאונים: (ח) שיהא הי"ד וכו'. עין בבאור הלכה שכתבנו שבכונ לזהר שלא ירחיב הרבה את כפל קשר העניבה שהרצועה עוברת בה, כדי שתהיה גם מקום הדיוק הרצועה סמוך לתפלין לצד הלב: (ט) עליו וכו'. אין רוצה לומר שתהיה התפלה מנחת על הי"ד, ורובא בעינן שתהא הי"ד אצל התפלה בשנה ולא מתחזקה, (ט) רק רוצה לומר דלפי שהוא משה התפלין לצד הגוף כמו שכתב סעיף א, לכן נקרא יו"ד של צד הגוף למטה והתפלה עליו לצד מעלה: (י) יש לזהר. ובהרהר פרשת פינתס מתמיר מאד בענין זה: (י) ויש מתמירין דגם קשהו בתוך כיסן צריכין לזהר בזה שלא תזוז כלל הי"ד. ומשעם זה יש נהגין לקשר הי"ד עם חוט של גיד סביב התפלה, וראוי לבטל זה⁶⁸, ועל-ידי הקשירה יהיה חוט של גיד סביב התפוח חוצץ בין הזרוע לתפלין. ובלבושי-שך כתב דראוי לבטל גם כן המנהג שכורכין הרצועה במקום הקבצת תחת התפוח, והיו גם כן תציעה: (יא) מהתפלה. (יב) ורחוק בתפוח מלמעלה ויהיה הי"ד עם תפוח⁶⁹: ג (יב) והקציעה וכו'. ואשר המניח תפלין ממי שאינו אטר או להפוך, ואינו יכול להוציא הרצועה ולקבצה בדיו, עין בבאור הלכה: ד (יג) לא יא וכו'. דכתיב (יז) על ירך, ובתפלין של ראש כתיב "בין עיניך": (יד) דבר חוצץ. אפלו (יג) תציעה כל-דהוא⁷⁰, ונכון לזהר לתתה אפלו

שערי תשובה

ביראפרים ע"ש: [ז] רק זרוע. עכ"ט. ובחזו"תאיר שם קמב דאם נקטע הקנה פטור, אבל גדם מעקרא כל שנשאר לו בחלק העליון קרוב לקמף מקום להניח תפלין י"ל דח"ב להניח, וזה הנשאר הוי יד וידה. ועין במג"א ושאר אחרונים ובפנים מאירות ח"א סי' יא ובתפארת צבי סי' ב. ומהקמא להניח בלא ברקה ויברך על ש"ר שמים כמ"ש השי"י. וכתב שמואל אריה סי' לו דמי שאין לו זרוע ופטור משי"י מ"מ ח"ב להניח ש"ר ע"ש: [ה] יו"ד. עין בה"ט. וכתב בספר שלמי צבור שבספר ורז"ה הוכיח מהר"י צמח מוכרי הרב ז"ל דצריך שלא תזוז הי"ד לעולם אפלו בהיותם מנחין בתוך הכיס, וע"כ נהגים רבים מוציא השם לקשר הי"ד עם חוט של גיד עם התפלה, ואין מושרין אותה עם הרצועה בשעת הנחתה עכ"ל. ולד"ר צ"ע ש"ר ש"ר הוי החוט של גיד סביב התפוח והוא חוצץ בין הזרוע לתפלין; ואפשר כיון דהחוט הקשור הוא בכלות התפוח וצ"ע. ולענין מ"ש שאין קושרים עם הרצועה על ס"ק טו: [ו] חוצץ. עכ"ט דמכ"א בשם שלי"ה דיש לרחץ מקום הנחת תפלין. ובכ"ע"ה כמה שפשוט שנהגו כן צריך לגבש המקום

באור הלכה

* שאין לו יד. עין במשנה ברורה, ודלא כהפרי"מגדים שרצה לומר לה"א"ו דפטור בכל גוני, כי לא ראה לה"א"ו כי לא נדפס בזמין: * יניח וכו'. רוצה לומר, יניח כיד שמאלו [מן משמע למען בא"ו גופא, דלא נהירא לה שם הפרוש של המפרשים דלאחרים קאי הרבוי על החיוב דזמין, רק על השמאל קאי, ואפלו הכי פסק שם כמנא קמא ופטור אפלו בנשאר לו הקבצת, דאיהו מפרש שם "אין לו זרוע" קאי על הקנה. ומה שכתב הרמ"א "תוספות פרק הקומץ קמב דח"ב" רוצה לומר אפלו בנשאר לו רק הקבצת, ולפי מה דמסקי התוספות דברוי המתחיל קבצת זרוע נקרא ממקום הקובד"ו והלאה, ולהתקן אבניהם לא תהי לו הא"ו ולכן הקשה לו מאד דבריו: * בלא ברקה. ומה שכתב וי"צ ואלהי רכה והגר"א משמע דצריך לברך גם כן, אחר דיש לו קבצת, ודרך החיים גם כן מסכים בעקר הדין לחיוב כמותם אף מכל מקום לענין ברקה מצד הקל. ואפלו לא נשאר לו רק מחצית עצם שבין הקובד"ו ובית-השחי ולמעלה, פשוט דכ"ל לטמון בזה על ש"מ שאין לה"א"ו וכל שיש עדין מקצת מן הקבצת פשר לתפלין, ולא יברך, ויותר טוב שירבן שנים על השלי"ראש הינו לפי מנהגנו כהגר"א הג"ל פסימן כה, ולהבית"יוסף שם, אחת ויכונן להוציא בזה גם השלי"ד, ואפלו בנשאר לו הקבצת וכמו שהסכים בשערי-תשובה: * המנהג הנכון שיהא הי"ד של קשר וכו'. עין בבית-יוסף בשם מהר"י בן-חיים שכתב מדבריו דרק עשית הקשר והי"ד אשר בו צריך שיהיה נוקא למטה מהתפלה לצד הלב⁷¹, אבל נכנסת הרצועה תוך כפל הקשר תבוא למעלה מהתפלה, והוא הנכון, עין שם; אבל בדרב"מ"שה משמע שיותר טוב שהמנהג שנהוגין שם מחיבת הרצועה בתוך הקשר והתפלה יתנה לימין שהוא לצד הלב, וכן משמע בה"ג שגם שהשירה גופא צריך שתהיה נגד הלב, וכן משמע לשון הר"א"ו להמנין בו היטב בסוף אות יב כמה שכתב "ימרחיק הקשר מן מעברת" וכו' [ועין במעדני יוס"טוב אות כ שכתב: ואולי הכי פרושו וכו' וכל זה דחק, עד כאן לשונו; ולעניינת דעתו אין זה דחק כלל וכן הוא האמת לפי מה שכתב בה"ג], דמשמע שם דאין להרחיב הרבה את כפל קשר העניבה, רק כדי שתהיה הרצועה עוברת בתוכה, והכל משעם כדי שיהיה מקום הדיוק הרצועה סמוך לתפלה ולא לצד משה, ויש צריך לזהר שלא יתרחק הקשר של יו"ד גופא מהתפלה לצד משה, וכמו שכתב בסעיף ב; וזהו הכל נכלל במה שאמר הגמרא דהקשר צריך להיות למעלה ולא למטה. והנה מלשון השלחן ערוך לכאורה משמע דסובר כמהר"י בן-חיים מכתב שיהא הי"ד של קשר וכו' משמע דמקום שתוחב הרצועה בכפל אינו לצד הלב כי אם לצד חוץ; אבל יש לדחות דכנתנו רק למעט שלא נעשה פשיטת בעל-הקמא המוכח בבית-יוסף שיהא התפלה של יד לצד הלב והקשר לצד חוץ, אבל בזה רשות בידו לעשות כמה שרצה. ואף-על-פי שהדפנו את המנהג של הדרב"מ"שה, מכל מקום מנהג כמהר"י בן-חיים אין למחות בידו כי יש לו על מי לסמוך, גם על-ידי מנהגו טוב שלא יזוז הי"ד לעולם מהפית, מה שאין כן לפי מה שאנו נוהגין בהדרב"מ"שה צריך בכל עת שמירה לזה; אולם באמת יש לזה שצ"ע על זה; כנ"ל, ורוצה לומר דדיון זה של ג"ס מן מהגמרא, בדומה שאין להרחיק הקשר מהתפלה, וכמו שכתב בעצמו בדבריו הקודמים: * המנהג

עין בבאור הגר"א

תרגום: 1 מרפא.

(ה) תשובת הרמ"א: (1) ב"ח ואלהי רכה והגר"א ושאר אחרונים: (1) עין בתשובת שבות-יעקב ובארצות-החיים, ועל-כף פנים בלי ברקה: (ב) אחרונים, וכן משמע מרש"י מנחות לו ע"א: (ב) יד-אפרים: (1) עין בשערי-תשובה: (ב) שלחן-שלמה: (ב) הר"א"ש, והגר"א בבאור משמע גם כן שסובר דלא קהרש"ב"א:

שער הציור

הלכות תפילין סימן כו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

פטור מלהניח השל"ק אף בקימין⁶.

5) ואף שהוא פטור מלהניח תפילין, כתב לקמן (סי' לט ס"ק ט) שמ"מ הוא בר חיובא במצות תפילין אלא שאינו יכול להניחן, ולכן הוא יכול לכתוב תפילין.

[משנ"ב שם]

אבל אם נצטוו ג' קימין, אפלו נקטע לו כל היד, תיב בתפילין⁶.

6) משמע מלשוננו, שכן הוא הדין אף אם לא נקטעה אלא כף ידו בלבד. ואף על פי שלהלן (ס"ק כב) כתב שבציור כזה יש להניח את התפילין על ידו הימנית הרצועה, משום שנעשה איטר, ביאר בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סי' יז) שמה שכתב ויבקש לאחריים שיניחוהו עליו מוסב רק על מי שנקטעה כל ידו, שצריך להניח על יד שמאלו, ולא התכוון המשנ"ב אלא לחלק בין מי שנקטעה ידו השמאלית ובין מי שנקטעה ידו הימנית, שמי שנקטעה ידו השמאלית נחלקו בו הפוסקים אם חייב בתפילין, מה שאין כן מי שנקטעה ידו הימנית, שחייב בהנחת תפילין לכל הדעות. אבל לא ירד המשנ"ב לדקדק ולכתוב היכן יניח זה שנקטעה מקצת ידו הימנית, וסמך עצמו על מה שכתב להלן (שם) שכיון שנעשה איטר יניח על ידו הימנית.

ובטעם החילוק בין נקטעה כף ידו השמאלית שמניח עליה את התפילין כיון שנחשבת לידו הכחה, לבין מי שנקטעה כל ידו שמניח על ימינו אף שהיא ידו החזקה, ביאר הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ג סי' א) שרק מי שיש לו שתי ידיים וידו השמאלית כוחה יפה יותר הוא הנקרא איטר, אבל מי שיש לו רק יד אחת אינו איטר, ויניח על ידו הקיימת.

[משנ"ב שם]

ויבקש לאחריים⁷ שיניחוהו עליו⁸.

7) ולענין אשה שפטורה ממצות תפילין האם יכולה לקשור תפילין לאחר, כתב ההגהות מימוניות (פ"א מהל' ציצית הי"ב) שר"ת אסר, ומה שאמרו (ע"ז לט, א) מעשה באשה שהיתה נשואה לחבר והיתה קושרת לו תפילין, לא היתה קושרת אלא רק מסייעת, אבל לקשור אסור לה. ועוד תירץ ההגהות מימוניות שיתכן שהקשירה אינה תיקון המצוה ולכן מותר לאשה לעשותה. ולענין הלכה, כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות ב) שהכרעת גדולי האחרונים שיכולה לקשור תפילין לבעלה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ח) כתב שלכתחילה אשה לא תקשור את התפילין, ורק אם אי אפשר על ידי אחר תקשור האשה. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (פניני חנוכה עמ' לה) גם לגבי קשירה על ידי נכרי, שלכתחילה ראוי לחוש לדעת הסוברים שיש מצוה בהנחה עצמה.

8) ויניחן בשמאלו, אף על פי שעתה כל מעשיו בשמאל. ואף על גב שלגבי מי שנקטעה כף ידו הימנית כתב להלן (ס"ק כב) שכיון שעתה כל מעשיו בשמאל נחשב כאיטר ומניח בימין, ביאר הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה מהדו"ת סי' ג) שמי שנקטעה ידו לגמרי, אמנם אין לו יד ימין, אבל שמאלו נשארה ידו הכחה, מה שאין כן מי שנקטעה כף ידו, שיש לו שתי ידיים, ודאי שידו הימנית היא עתה ידו הכחה.

[משנ"ב ס"ק י]

ונראוי לבטל ז'ה⁹.

9) וכן דעת החו"א (דינים והנהגות פ"ג אות ז) לא היתה נוחה מקשירת הקשר לבית בגדין, ובתפילין שלו היה תחוב עור במעברתא כדי להדק את הקשר שלא יזוז. והכף החיים (ס"ק יב) כתב שאפשר לקשור עם החוט שתופר בו את התיתורא, ויקשור בצד התפר שלמעלה, כדי שלא תהיה חציצה בין התפילין לבשר.

[משנ"ב ס"ק יא]

ויחתך בתתורא מלמעלה ויהדק הי"ד עם הבית¹⁰.

10) וביאר דבריו הגרי"י קניבסקי (ארחות רבינו ח"ג עמ' קצד) שאין כוונתו שתהיה הי"ד נוגעת בקציצה (בבית), אלא שעל ידי שיחתוך בתתורא תהיה הי"ד סמוכה לקציצה, אבל מספיק שנוגע בתתורא.

ולגבי הפסק של אויר בין הי"ד לבית, כתב בשו"ת תשורת שי (המדו"ת סי' צג) שאינו מעכב, כיון שאפשר לומר שהוא מחובר מדין לבד, אכן דייק מדברי הסידור קול יעקב (שער התפילין) שכתב שהי"ד תהיה מהודקת לבית, שמשמע שאין להשאיר רווח של אויר.

[ביה"ל ד"ה המנהג הנכון שיהא]

ד"ק צ"שית הקשר והי"ד אשר בו צריך שיהיה דוקא למשה מהתפילה לצד הלב¹¹.

11) ואיטר המניח תפילין על יד ימין, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ג) שיעשה את הקשר בשמאל התפילין וגוף הקשר [גג הי"ד] יגע בבית התפילין, ואין זה משנה שקצה הרצועה יוצא לכיוון החוץ, ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ג) כתב, שהורה לסופר לעשות לאיטר את הקשר כמו לאדם ימני הרצועה תפנה לעבר הבית ולא לעבר הלב. והביא שהגרי"י קניבסקי כתב (הודפס בסוף ספר בן איש ימיני) שיש לעשות כמנהג הסופרים, אך אפשר לעשות קשר באופן שהרצועה תפנה לעבר הלב ויחתוך בקצה הרצועה כצורת י"ד.

[משנ"ב ס"ק יז]

אפלו תציצה קל"הוא¹².

12) ובטעם הדבר שאף מיעוט שאינו מקפיד עליו חרץ בתפילין, שלא כמבואר בחציצה לטבילה, כתב האבי עזרי (פ"י מהל' כלי המקדש ה"ו) שעצם דין חציצה נלמד מהתורה [שאמרו בגמ' בערכין ג, א] שהכהנים אינם שייכים במצות תפילין של יד כיון שכתוב בהם (ויקרא ג, א) "ילבש על בשרו" שלא תהיה חציצה בין בגדיהם לבשרם, וכתב הרא"ש (הל' תפילין סי' יח) שמכאן לומדים גם לתפילין שתהיינה מונחות על הבשר ללא חציצה, ועל כן גם מיעוט חרץ, אלא שלענין חציצה בטבילה יש הלכה למשה מסיני שממעטת את הדין, ולכן מן התורה רק רובו המקפיד עליו נחשב לחציצה. אבל בתפילין לא נאמרה ההלכה למשה מסיני, ולכן נשאר הדין תורה להקפיד גם על חציצה כל דהוא.

אכן, כל זה אינו אמור אלא בדבר עבה שיש בו ממשות, כגון ציפוי זהב ועור, אבל לאק או שמן שמרחוהו בתחתית הבית כנגד חדירת זיעה או רטיבות וכדו', כתב בשו"ת שבט הלוי

לז באר הגולה

ז תשובת הריב"ש
 ח לרצת
 ה בתי"ד
 ט פתוח לז

הלכות תפלין סימן כז

שָׁל יָד (טו) לֹא שָׁנָא שְׁל רֹאשׁ: הגה ודוקא בתפלין, אָבָל בְּרַצוּעוֹת (טז) אֵין (י) לְהַקְפִּיד (רש"י) בחשובה
 ח"א סימן תכ"ז): ה יֵאָדָם שְׁהוּא (יז) עֲלוּל לְנִזְיוֹלוֹת, וְאִם יִצְטָרֵף לְהִנִּיחַ (יח) תְּפִלָּה שְׁל רֹאשׁ עַל
 בְּשָׂרוֹ לֹא יִנְיָחַם כְּלָל, יֵשׁ לְהַתִּיר לוֹ לְהִנִּיחַ תְּפִלָּה שְׁל רֹאשׁ עַל (יט) הַכּוּבַע (ס) [מ] דַּק הַסְּמוּךְ
 לְרֹאשׁ, וְיִכַסֵּם *מִפְנֵי הַרְוָאִים: הגה והמניחים בדרך זה לא יברך על של ראש, (כ) רק יברך על (ט) של יד
 'להניח' (לרצת רש"י א'): ו (כא) *וְאִטָּר (כב) יָד (י) יִמְינוּ, אִם עוֹשֶׂה (כג) כָּל מְלַאכְתּוֹ בְּשִׂמְלוֹ

שַׁעֲרֵי הַשּׁוּבָה

היטב משום התפלין, וגם אפשר שהם מפסיקים כמו חציצה, והביא מדברי המשנה למלך מהלכות עבודת יי"ח דלכך בכ"ג ע"ה ונחמנו כי ונשא ונתן בזה ע"י"ש. ונראה שהש"ח כ"כ לפי שהמשכים לחצות נותן אפר פחת פאר, וכשרוצה להניח תפלין צריך לרחץ הפנים משום כבוד התפלין, וכן הוא בכתבי הארי"ל ז"ל ע"ש. וענין בשו"ת פני ארזה בסי' ו' נס"י ו' לענין אבק שקורין פוד"ר מה דינו ע"ש: [D] דק, עבה"ט. וכתב וכתב"ש סי' ל': אין להניח תפלין על הכובע רק על ראשו ומתוך לכסות אהם בסודרו, וקרא דאמרין ונראה כל עמי הארץ כי הינו שיקנה בראש במקום שהם נראים יותר; ונראה כמו ושמעו, וכל העם ראים את הקולות ע"ש. ונראה דאף שיש איזה נדב"ש בזה וזכר העם ראים דקאי על המלאכים שנבראו מכל דבור, מ"מ פשטא דקרא על שמינה

של הפתח והמעברתא לצד הדי; וכן להפוך במי שאינו אטר ומניח תפלין של האטר, מניח בשמאלו הקציצה לצד הפתח והמעברתא לצד הדי, שבוית"יעקב ח"א סי' ג' ע"ש. וענין בתשובת נחלת שבועה סימן מא ובחזו"ת יאיר סימן

באור הלכה

הכבוד לתקן וכו'. ובכל זה, מי שהוא אטר ואין לו רק תפלין של אינו אטר או להפך, יוכל להפך ולהניח הקציצה לצד הפתח והמעברתא לצד הדי, כן כתב בתשובת שבוית"יעקב ובאגרות"החיים, כי זה ברואי טוב יותר ממה ששיני' כף ויהיה התפלין סמוך ללב ויהיה קשר הי"ד חוצה לה, וכמו שכתב הגר"א שהספי"ח ב אף שכתב בשלחן ערוך בשם מגנה, דינא דגמרא וזה מנהג, ויכמו להגאונים. וענין בתי"אדם אחר זה דלא חזירי שם עצה זו דשבוית"יעקב, והוא חב שם דטוב אם יכול להוציא הרצועה ולהכניסה מעד אחר כדי שתהיה הי"ד סמוך ללב, אף"על"פי שאינו יכול להפך הקשר של הי"ד שתהיה פניה לצד הבית, ועל"כ לפינים לא יתבטל ממצות תפלין עבוד זה ויניחם כף, עין שם; ורוצה לומר אף ויהיה קשר הי"ד לצד חוץ ותפלין לצד הלב. ולענין דעתו, בודאי טוב יותר לעשות כהשבוית"יעקב, דזה דינא דגמרא הוא לכמה ראשונים וזה מנהג, וכמו שכתב הגר"א; ואפלו אם יכול להוציא הרצועה גס"פן יש לענין, דאולי מה שהי"ד לא יתנה פניו כלפי הבית לא נחשב יי"ד, ועל"כ לפינים באינו יכול להוציא יצעה כהשבוית"יעקב: * וְאִטָּר יָד יִמְינוּ. עין משנה ברויה במה שכתבנו

באר היטב

(י) לְהַקְפִּיד. מיהו יש להחמיר אפלו ברצועות מה שצ"ח להקשירה, בין ברצועות של ראש בין ברצועות הדי, ט"ז מ"א ע"ח. בספר דברי"שמואל סימן רצב כתב תוכחת מגלה על המניחין התפלין ע"ג פאה נכרית הנקרא פארוק"ה, וענין בתשובת יד"אלהו סי' ג שהאריך בזה: (D) דק, ועל כובע עבה אסור. ואם יש לו מכה בכד אסור להניחם על הכד, משום "לך לאות" ולא לאחרים לאות, אבל מתוך להניח על סמרטוטין אם לא סגי בלאו הכי, דהא לבש בגד אחר עליו, מ"א: (ט) שָׁל יָד. וה"ה אם מניח של יד בדרך זה, שלא יברך על ש"י אלא על של"ראש, מ"א. וכתב הב"ח מ"מ בשעת ק"ש ותפלה יראה שיהא זולת חציצה ע"ש: (י) יִמְינוּ. שנים שהלכו בדרך ואחד מהם אטר, ואין לו רק תפלין ממי שאינו אטר, ניחם התפלין בימין דהינו הקציצה

משנה ברורה

בכנה חנה שלא יתא מפסיק בין התפלין לבשר, (יד) ועל"כ לפינים בכנה מתה וצפר יש לזהר, ועל"כ (טו) יש נוהגין לרחץ מקום הנחת התפלין. כתב בספר רביד"הנחב: נראה דמה שרצוה חוצצת לפעמים בין תפלין לבשר לא מקרי חציצה, דמין במינו אינו חוצץ; ומבלבד שרד שהעמקתי לעיל בסעיף קטן י' משמע דנכון לכתחלה להחמיר בזה: (טז) לֹא שָׁנָא שְׁל רֹאשׁ. כתב בספר מחצית השקל: ורע עלי המעשה של אותן האנשים שמגדלין בלורזותיהן, מלבד כי הוא דרך שחץ וגאונה, עין מה שכתוב ביו"ד דעה סימן קע"ח, יש בו אסור בהנחת תפלין¹⁵¹, דכיון דגדולי' הרבה ליכא למימר בהו הנינו רבימיהו, וחוצצים¹⁵⁶, עין שם. ובכאן חציצה נמי, בשביל הני שערות המרובים אי אפ"ש לצמצם שהיו מהדקין ומנוחין על מקומן פדיו: (טז) אֵין לְהַקְפִּיד. והאחרונים כתבו דאין להקל רק במקום הפרכיות, אבל מה שצ"ח להקשירה (טו) יש

להחמיר אף ברצועות, בין בשל"יד ובין בשל"ראש. וכתבו תוכחת מגלה על המניחים התפלין על-גבי פאה נכרית הנקרא פארוק"ה¹⁵⁷, ואפלו אם רק הרצועה מנח על הפאה נכרית. ומכל מקום משמע מדברי המגן אברהם והש"י אדם דאם יש לו מכה בראשו, ורק במקום שהרצועות מנחים ולא במקום הקציצה, מתר לו להניח הרצועות על-גבי סמרטוטין שעל המכה או על-גבי כובע דק ולברך אף"על"גב שיש חציצה בין הרצועות, כיון דבמקום הקציצה אין חציצה; וכן בשל"יד אם יש לו מכה (יז) אפלו במקום הקף הקשר שסביב ידו, מתר לו להניח הקף הקשר על-גבי סמרטוטין ולברך, אף בזה יזהר לכסות מלמעלה כדי שיתקיים "לך לאות ולא לאחרים לאות": ה (יז) עֲלוּל לְנִזְיוֹלוֹת. פרוש (יח) שיש לו מכאוב או (יט) מחוש בראשו ואם יגלה ראשו יזיק לו הקרירות, כיון שהוא אנוס יכול לסמך על הרש"א דסבי"א לה דאין חשש בחציצה¹⁵⁸, ולא נאמר "בין עיניך" אלא לסיס להם מקום, ומשום "לך לאות ולא לאחרים לאות" ליכא בתפלין של ראש, דבהו כתיב "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך". ומכל מקום צריך לכסות (כ) מפני הרואים, שאינם יודעים שהוא אנוס: (יח) תְּפִלָּה שְׁל רֹאשׁ עַל וכו'. ואם יש לו מכה ביד במקום הנחת הקציצה והמפה (כא) מתפשטת בכל העברתו, מתר לו להניח (כב) על הרטה; אם לא סגי בלאו הכי, (כג) ולא יברך, דהא דעת רב הפוסקים דחציצה פוסלת, ויברך שמים על השל"ראש כדלעיל בסיומן כו בהג"ה; אף ילבש על התפלה של יד מלמעלה בגד אחר כדי לאסותם, דהא כתיב בהו "ויהיה לך לאות", ודרשנין "לך לאות ולא לאחרים לאות". ודוקא על רטה, אבל להניח תפלין על חלוקו (כד) יש אומרים דאסור אפלו ביש לו מכה¹⁵⁹, ואפלו אם יש לו לבש עליו בגד אחר: (יט) הַכּוּבַע דק. אבל על כובע עבה אסור להניחם, דלא יוכל לכוון ולצמצם מקום שהמח של תינוק רופס: (כ) רַק יִבְרַךְ וכו'. (כז) ויכון להוציא השל"ראש, דבלאו הכי דעת הרבה פוסקים שאין מברך על שניהם אלא אחת. וענין בב"ח ועלת"תמיד דמשמע מדברייהם דנכון לזהר שעל"כ לפינים בשעת קריאת שמע ותפלה יהיה בלי חציצה כלל: ו (כא) וְאִטָּר וכו'. וענין לעיל בסעיף קטן יב: (כב) יָד יִמְינוּ. ואפלו (כו) נעשה אטר על"ידי שהרגיל עצמו אחר"כ ולא נולד כף, ניחם בימין, וכל"שפן (כז) אם מן השמים הרגילהו¹⁶², דהינו שנולד לו חלי בימינו ונשל הכח ממנו או שנקטע לו כף-ידו הימנית, וצריך לעשות כל מלאכתו בשמאל, בודאי דינו כאטר גמור ויניח על הדי הרצועה¹⁶³. ואם חזר לבריא ונעשה שולט בשתי ידיו בשנה הרי הוא ככל אדם: (כג) כָּל מְלַאכְתּוֹ. (כח) הוא הדין אפלו רק

שער הציין

(יא) מגן אברהם: (יז) מגן אברהם: (טז) של"ה: (טז) הלבוש ועלת"תמיד וט"ז ואלהו רבה וכן משמע גס"פן מהג"א: (יז) כן מוכח במגן אברהם סעיף קטן ו דלהרש"א אם מכה בחלוק מלמעלה אין אסור על"ידי הסמרטוטין משום חציצה, ועל"כ יש לסמך עליו לברך על"כ לפינים לענין רצועות: (יח) ט"ז: (יח) ט"ז: (כ) ט"ז: (כא) דאי לא הכי ניחם על מקום הנשאר בכתרו, וענין בסעיף ו ובמשנה ברויה שם: (כב) מגן אברהם ואלהו רבה וט"ז אדם: (כג) מגן אברהם וחושי ר' עקיבא אינו א"י של השל"יד לבר¹⁶⁰, מבאור הגר"א לא בשמאל¹⁶¹: (כד) אצו"ת החיים וכן משמע מתי"אדם: (כז) עלת"תמיד: (כו) מגן אברהם: (כז) דגול מרובה וענין בבאור הלכה: (כח) וכן משמע בהר"ש ובאור הגר"א ובשאר אחרונים: